

Учень 6.

Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні.
За безсмертя молюся твоє.

Володимир Забаштанський

Учні виконують пісню «Боже Великий, Єдиний...» (музика Миколи Лисенка, слова Олександра Кониського).

Марія ГРИЦИШИН,

учителька української мови і літератури
Ліцею ім. Миколи Сабата Івано-Франківської міської ради,
учителька-методистка, заслужена учителька України

СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ: ІСТОРІЯ. ПІСНІ. ЗВИТЯГА

Урок-пісенне коло. 7–9 класи

Мета. Ознайомити учнів із фактами звияжного шляху легіону Українських січових стрільців; формувати уміння і навички театральної участі; виховувати особистісні ставлення до славетних сторінок минулого України.

Обладнання. Святково прибрана зала. Сцена прикрашена українською національною символікою.

Склад учасників. Ведучий 1, ведучий 2 – дівчина і хлопець в народних строях; ведучий 3, ведучий 4 – два хлопці в народних строях; ведучий 5, ведучий 6 – дівчина і хлопець в стрілецьких мундирах; ведучий 7, ведучий 8 – стрілець і дівчина в народному строї; ведучий 9; ведучий 10; читець.

Сценарій заняття

Ведучі виконують пісню «Заспіваймо пісні» (музика народна, слова Івана Петришина). Читець виразно декламує вірш Романа Купчинського «Ода до пісні».

Ведучий 1. Ця поезія написана на початку століття і належить Роману Купчинському, поетові і пісняреві, ім'я якого тісно зв'язане з історією стрілецтва і стрілецької пісні.

Ведучий 2. Стрілецька пісня... Через сплюндровані могили і повалені березові хрести, з далеких доріг, битих стрілецькими ногами, вона вривається знову, як згадка про волю. Квіткою-незабудкою знову розцвітає у вдячній людській пам'яті.

Ведучий 1. Ще не вдаряла блискавками об схил Карпат, не шаліла ураганом по степах України, а для неї народ віддавав зі своєї скарбниці мелодії і слова, аби була вічною, як її творець і його одвічне прагнення до волі.

Ведучий 2. Ще не впав, скошений ворожою кулею, стрілець, не пролилась його кров на святу землю, ще ніхто не брався віщувати сумну долю тих, хто йшов у бій за Україну, а вже над першими чотами війська курликали, відлітаючи у вирій, «Журавлі» Богдана Лепкого.

Учасники виконують пісню «Журавлі» (музика Левка Лепкого, слова Богдана Лепкого).

Ведучий 3. Донедавна про Українських січових стрільців говорено як про зграю буржуазних націоналістів, які на початку Першої світової війни добровільно зголосилися до австрійської армії, щоб допомагати «австріякам» воювати проти братів-росіян і водночас проти братів-наддніпрянців.

Ведучий 4. Якщо дивитися на історичні факти поверхнево й упереджено, то, звісна річ, розмови про австрофільство січовиків та їх націоналізм начебто доказові. Лихо тільки, що ніхто з наших учених не хотів об'єктивно розібратися у конкретній історичній ситуації, що виникла в Галичині напередодні Першої світової війни.

Ведучий 3. Революційні події в Росії, що хвилями доганяли одна одну, інтенсивна політична атмосфера в Австро-Угорщині не могли не вплинути на спрагли активності молодечі душі, що саме десь о цій порі так пристрасно потяглися до освіти та самоосвіти.

Ведучий 4. Франкова титанічна праця дала свої результати, вринулась у народі усвідомлення національного буття, адже поет уже кілька десятків літ безустанно бив у дзвони пробудження людської гідності.

Ведучий 3.

Гей, брати! В кого серце чистее,
Руки сильнії, думка чесная,
Прокидайтеся!
Встаньте, слухайте всемогущого
Поклику весни!
Сійте в головах думи вольнії,
В серцях жадобу братолюбія,
В грудях сміливість до великого
Бою за добро, щастя й волю всіх!
Сійте! На пухку, на живу рілля
Впадуть сімена думки вашої.

Іван Франко

Ведучий 4. Власне, Франкові «сімена» й проросли.

Читець декламує вірш Івана Франка «Не пора».

Ведучий 5. Ще 1900 року місцева інтелігенція та селяни Снятинщини на своїх зборах утворили «Січ», що мала відроджувати героїчні традиції народу. Ніхто тоді не міг сподіватися, що цей такий далекий до столиці покутський осередок народних ентузіастів колись називатимуть провісником Українських січових стрільців (професійно вишколеної української армії).

Ведучий 6. У грудні 1912 року у Львові утворився «Український січовий союз». Це час, коли виникла війна в Сербії, Чорногорії, Болгарії, Греції, що спільними силами хотіли позбутися османського ярма. Україна теж будувала плани свого національного визволення.

Ведучий 5. Утворилася добровільна стрілецька армія, у рядах якої переважно гімназійна та студентська молодь; інші сили мобілізовано до армії цісарської. Щоправда, й січовики стали під прапори цієї армії, але стали із вірою в українську державність.

Ведучий 6. Урешті вони й виявилися пізніше засновниками Української Галицької армії. А що потім виникли колізії братовбивчої війни, то це трагедія, і, скоріше, трагедія, диктована історією, ніж їхньою волею. Хіба ж їх вина у тому?

Читець декламує вірш Василя Пачовського «Б'ють литаври гучні».

Ведучий 5.

Гей, Січ іде!
Красен мак цвіте!
Кому прикре наше діло, –
Нам воно святе.

Іван Франко

Ведучий 6.

Гей, Січ іде,
Підківками брязь:
В нашій хаті – наша воля,
А всім зайдам зась!

Іван Франко

Ведучий 5. Та повернемося до давніших часів. Ще не було перших добровільних формувань Українських січових стрільців, а вже була «Ой у лузі червона калина», яка згодом сприймалася як гімн стрілецтва. Автором її слів і мелодії став Степан Чарнецький, поет, автор тодішніх багатьох популярних пісень.

Учасники виконують пісню «Ой у лузі червона калина...» (музика Степана Чарнецького, слова Степана Чарнецького, Григорія Труха).

Ведучий 7. Першими піснями, які взяло у свої ранці стрілецтво, були «Не пора» Івана Франка та народні пісні, здебільшого жовнярської та рекрутської тематики, героїчні та патріотичні.

Ведучий 6. Саме стрілецтво ще не створило своєї пісні, хоч уже майже всі тодішні піснярі Галичини взяли за її створення.

Ведучий 7.

Сповнилась міра, кров братів,
Нелюдські злочини катів,
І зганьблена родинна честь
Зродила месть, криваву месть.
Настав вже час, прийшла пора,
Ура, у бій, ура! Ура!

Петро Карманський

Ведучий 8. Кожна стрілецька пісня – історія. У серпні 1914 року формувався легіон із добровольців, завчасно підготовлених товариствами «Сокіл», «Січ», «Пласт».

Ведучий 7. Тих добровольців висилало кожне село, кожне містечко. Ішла юнь і краса Галицької землі, аби визволяти Велику Україну з віковичних царських кайданів. Ішла маленька Україна у бій, аби визволити її, а разом з нею і себе.

Читець декламує вірш Івана Франка «Розвивайся ти, високий дубе». Учасники виконують пісню «За Україну!» (музика Ярослава Ярославенка, слова Миколи Вороного).

Ведучий 5. Австро-угорський імператор з неприхованою відразою поставився до організації УСС. Його двір, повністю або значною мірою заповнений ворогами українського народу, здебільшого польською шляхтою та її агентами, прекрасно розумів, що монархія доживала свого віку, і після її розвалу український народ заявить про свої права на незалежну державу, а УСС стануть її першою армією.

Ведучий 6. Січове стрілецтво постійно перебувало під загрозою розформування і розпуску. Уряд боявся не тільки добре озброїти, а й одягнути легіон.

Ведучий 5.

Не сміє бути в нас страху,
Ні жодної тривоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної остроги.

Роман Купчинський

Ведучий 6.

Не страшать нас і цісарів
Високії пороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної остроги.

Роман Купчинський

Учасники виконують пісню «Ми – гайдамаки» (музика і слова Осипа Маковея).

Ведучий 5. Та минув час. УСС кинуте на випробувальний бій у Карпати. Легендарна гора Маківка і бій на ніч 28 квітня – 2 травня 1915 року, перемога майже неозброєних січовиків над вишколеною царською армією залишила по собі перші могили та пісні.

Ведучий 6.

Ой на горі на Маківці
Зозуленька кує.
Б'ються стрільці на Маківці,
Аж ся світ дивує.

Слова народні

Ведучий 5.

Ой на горі на Маківці,
Там билися Січовії Стрільці.

Бились вони, бились, не здавались,
Йшли до бою, ще й співали.

Слова народні

Учасники виконують пісню «Гей, там на горі січ іде» (музика і слова Кирила Трильовського).

Ведучий 9. Поки стрільці гналися за ворогом з Карпат, поки бряжчала зброя, лилася кров, не було часу на творення пісні. Пристосовували для своїх потреб мирні пісні.

Ведучий 10. Стрілецьтво охоче приймало в свої ряди пісні, складені про них народом.

Ведучий 9. У народних піснях, які співались здавна, місце козаченьків займали січові стрільці. Не гріх так робити, бо й одні, і другі стали лицарями народу.

Ведучий 10. Не противився такій зміні й народ, і вслід за стрільцями співав переінакшені пісні. «Гей, на горі та женці жнуть», «Бистра вода», де вже не козак, а стрілець просить отамана. Гуцульська сотня виспівувала «Ой їхав я коло млина».

Ведучий 9. Після Маківки відбувся другий великий бій: 2 вересня 1916 року на горі Лисоня, де загинуло чимало стрільців.

Ведучий 10.

Ой упали сніги білі на Поділлі,
Вирушає в бій красивий легінь смілий.
Як ішов, лишив дівчині синю стрічку.
Як пішов – пропав, загинув – камінь в річку.

Роман Купчинський

Ведучий 9. Смерть підхорунжого Романа Мальованого вирвала з грудей Романа Купчинського, співця і поета, пісню «Заквітчали дівчатонька», яка відразу ж стала народною піснею.

Учасники виконують пісню «Заквітчали дівчатонька» (музика і слова Романа Купчинського).

Ведучий 10. Події у селах, де дислокувалися тоді стрільці, дали багату тематику для пісень. Тудинка, Вівся, Новосілка, Соснів, Березжани і річка з дивовижною назвою Золота Липа. Тут народжувалися шедеври стрілецької пісні.

Учасники виконують пісню «Накрила нічка» (музика і слова Романа Купчинського).

Ведучий 9. Усе, чим жило і дихало стрілецьтво, його порив до волі, зітхання дівочого серця, спогад про дім, гумор і сатира так тісно переплелися, як тільки може це все переплестися в житті.

Учасники виконують пісню «Бо війна війною» (музика і слова Левка Лепкого) та демонструють інсценізації стрілецьких усмішок.

* * *

- Черепаха! Скільки вб'єш ворогів?
- Чи я знаю? Коби одного!
- Добре! А ти, Зварич?
- Щонайменше двох.

- Славно. А ти, Зелений?
- Я? Як Зварич уб'є двох, то я можу йти додому.

* * *

- Стрілець Кулька, скажіть, де лежить Японія?
- Голошу слухняно, що в Китаю!

* * *

- Стрілець Бомба, коли ви народилися?
- 31 грудня.
- Ей, Бомба, ви все мусите бути останній.

* * *

- Слухайте, стрілець Гичка, що то є військова тайна?
- Військова тайна є тоді, голошу слухняно, коли я йду другий раз по обід.

* * *

На подвір'ї біля казарм стоїть купа нікому не потрібного піску. Треба його десь забрати. Іван Цяпка каже стрільцям викопати яму і зсипати туди пісок.

- А що робити з землею з ями?
- Оферми! Викопайте таку глибоку яму, щоби вмістилися і пісок, і земля.

* * *

Десятник Люлька каже:

- Коли вернуся додому, оженюся. Візьму собі гарну, багату жінку.
- І дурну, – додає Цяпка.
- Чому?
- Ну, бо мудра за тебе не пішла би!

* * *

- Стрілець Калитка! Їжте скоріше той сир, що вам прислала жінка, бо він смердить на цілу милю і викаже ворогові наші позиції.

Учасники виконують пісню «Як з Бережан до Кадри» (музика і слова Романа Купчинського).

Ведучий 7. Більшість пісень того періоду співали під гітару. Любили її січові стрільці.

Ведучий 8. У вишколі УСС виникла пісня «Пиймо, друзі».

Ведучий 7. Пісня оповідала про дівчину, яка відмовила покаліченому та посіченому боями стрільцеві бути його коханою.

Ведучий 8. Пісня видалася настільки популярною, що стала ніби гімном неодруженої частини стрілецтва.

Учасники виконують пісню «Пиймо, друзі» (музика і слова Романа Купчинського).

Ведучий 7. Золотий період стрілецької пісні закінчився навесні 1917 року. 4 березня у Києві виникла Українська Центральна Рада, очолювана Михайлом Грушевським. Згодом у столиці УНР відбувалося формування корпусу Січових стрільців, в основі якого українські вояки, полонені царською армією. До них перейшли і частини УСС із Галичини.

Ведучий 8. Українську Центральну Раду заступила влада Павла Скоропадського. Січові стрільці демонстративно склали зброю.

Ведучий 7. На Велику Україну галицькі січовики завезли багато пісень. Одна з них – «Зажурились галичанки», яка стала незабаром надзвичайно популярна під назвою «Плач галичанок».

Учасники виконують пісню «Плач галичанок» (музика і слова Романа Купчинського).

Ведучий 5. Не змогло стрілецтво вистояти. Воно залишило Україну і пішло за Збруч – маленьку заболочену річку.

Ведучий 6.

Ой та зажурились стрільці січовії,
Як Збруч-річку проходили,
Що стільки народу впало за свободу,
Встояти не було сили.

Роман Купчинський

Ведучий 7.

Ой та зажурились стрільці січовії,
Стали сльози дрібні лити:
Буде лях проклятий батьками орати,
Матерями волочити.

Роман Купчинський

Ведучий 6. Встояти справді не було сили, хоч десятки тисяч стрілецьких могил вкрили землю України. Та, як говорив колись філософ Фрідріх Ніцше, «воскресають лише там, де є могили».

Ведучий 1. Цей вислів треба розуміти у двох значеннях. Тільки той народ, який на вівтар боротьби за свою волю і державну незалежність приніс у жертву життя найкращих своїх синів, цвіт нації, достойний бути вільним.

Ведучий 2. І тільки той народ, який пам'ятає про ці жертви, який шанує свої могили, здатний відроджуватися знову і знову, підніматися на нову боротьбу, заявляти про своє право жити вільно.

Ведучий 1. Який ще народ у світі виспівав такі пісні, у яких рідна земля виступає в образі ізораної воєнними лихоліттями чорної рілля, засіяної кулями, білим тілом і кістками білими зволоженої?

Учасники виконують пісню «Чорна рілля ізорана» (музика і слова народні).

Ведучий 2. Образ розритої, сплюндрованої могили став у поезії Тараса Шевченка уособленням самої України.

Ведучий 3. Стоїть наша історія над сплюндрованими могилами Українських січових стрільців із витертою пам'яттю про них, боротьбу, справу, за яку вони віддали своє молоде життя, бо ті, хто хотів перетворити нас у німих, безсловесних рабів, хто хотів відібрати нашу пам'ять, аби остаточно відібрати в нас рідну землю, перш за все із сатанинською запопадливістю руйнували могили, спалювали, нищили бібліотеки й архіви.

Ведучий 4. Довгі роки нам не ставало сили, щоб відстояти при-
наймні стрілецькі могили.

Ведучий 3. Простіть нам за те, хлопці.

Ведучий 4. Сьогодні ми відновлюємо і могили, і славу.

Ведучий 7.

Стрілецькі могили понищено вщент.

Лупали, копали, валили, палили.

Лиш де-не-де хрест, де-не-де монумент.

І все. І пропали стрілецькі могили.

Богдан Стельмах

Ведучий 8.

А там українські стрільці січові,

Палкі «усусуси» – юнацтво безвусе,

Франкові онуки, його вартові.

Прости нам за них, милосердний Ісусе.

Богдан Стельмах

Ведучий 5.

Біліли фігури в зелених полях,

У білих містах цвинтарі зеленіли,

В блакитне із жовтого жайворон-птах

Щороку про наші співав Тернопіли.

Богдан Стельмах

Ведучий 6.

Чужинцю, скажи Україні, що ми

Наказам її були вірні до скону.

Могила роздертими стогне грудьми,

І нікому встати в її оборону.

Богдан Стельмах

Ведучий 1.

А ти, гвалтівнику, безрадник святий,

Господаре й рабе старої руїни,

Спинися, лопату іржаву відкинь,

Тут впали за волю сини України.

Богдан Стельмах

Ведучий 2.

Тут наша історія, слава і честь,

Тут нашої долі покривджені моцці,

Народе полеглий, числа тобі несть,

Народе живущий, нема тобі прощі.

Богдан Стельмах

Ведучий 3.

Бо хто ми, бо що ми без рідних могил –

Ставище безводе, пташище безкриле,

Румовище храму у хаосі брил.

Вернім Україні стрілецькі могили.

Богдан Стельмах

Ведучий 4.

Без них наша пам'ять достоту як мрець,
Як небо беззоре, як море безхвиле.
Та ж он Симоненко, Тютюнник, Близнець –
Насипмо над ними стрілецькі могили.

Богдан Стельмах

Ведучий 9.

Без них наша совість – як той боягуз,
Що страхом життя своє в'ялить безсиле.
Та ж он Івасюк, Миколайчук і Стус –
Насипмо над ними стрілецькі могили.

Богдан Стельмах

Ведучий 10.

Над кожним, хто правди шукав у вогні,
А їх легіони, і їм не простили...
Над кожним сьогодні в ці праведні дні
Насипмо сьогодні стрілецькі могили.

Богдан Стельмах

Ведучий 1. Українська незалежність дається нам нелегко. Після понад 30 років розбудови держави ми відчули: мусимо стати на боротьбу за свою гідність і волю.

Ведучий 2. На Київському Євромайдані українці повернули собі те, що їм належить по праву, – владу над своєю долею.

Ведучий 3. Нині, відзначаючи понад столітній ювілей січової стрілецької слави, вклоняємося українським героям Небесної Сотні. Їхня жертовність мусить стати віднині найвищим суддею всіх наших справ.

Читець декламує вірш Дмитра Ткачівського «Вкраїна розквітне».

Небесна Сотня в вирій полетіла,
Злетіла в небо, у рай золотий,
І душі віддала за нашу Україну,
Полишила світ сей, для всіх дорогий.
І мріє про щастя, і мріє про волю,
І мріє лише про України добро,
Щоб нас не гнітило, щоб нас не боліло
Чуже і важке, і пекуче ярмо.
Не буде боліти! Вкраїна розквітне
І вільною стане, прославить свій стяг!
Небесная Сотня у вирій злетіла,
І житиме слава про неї в віках!

Ведучий 4. Безсмертна пам'ять героїв Небесної Сотні стала нині святою.

Ведучий 5. Як і подвиги бійців Збройних сил України, які стали героями у нинішній архісильний, архісуперечливий, архінепердбачуваний двадцять перший вік і полягли у боротьбі за єдину, неподільну Україну.

Ведучий 6. І вирости знову могили героїв. І знову схилилася над ними в сльозах Україна.

Ведучий 8. Своїми життями, як і понад сто літ назад січові стрільці, герої заплатили за усвідомлення нами істини, що несвобода, гніт, приниження і переслідування для українців є неможливими.

Ведучий 9. Своїми світлими душами помолімося за них, обіцяймо бути гідними їхньої пам'яті.

Учасники виконують Державний Гімн України «Ще не вмерла України» (музика Михайла Вербицького, слова Павла Чубинського).

Росина ІВАНОЧКО,

вчителька історії Ліцею ім. Миколи Сабата
Івано-Франківської міської ради,
вчителька-методистка, заслужена вчителька України

«...І СТАЛАСЬ НА ТІМ СВІТІ ВЕЛИКА НОВИНА, ЩО В БІЙ ІДУТЬ З ТЯЖКИМ КРІСОМ КОЗАК І ДІВЧИНА...»

Година пам'яті. 9–11 класи

Мета. Ознайомити учнів з історією утворення легіону Українських січових стрільців, із біографіями відомих жінок, які воювали у лавах УСС: Олени Степанів-Дашкевич, Софії Галечко та Ганни Дмитерко-Ратич, виховувати почуття патріотизму, важливості жертвованої любові та цілеспрямованості для утвердження національної держави, повагу до жінки, до минулого нашого народу.

Обладнання. Мультимедійний проектор і екран; записи стрілецьких пісень (можна скористатися тематичним сайтом інтернету (URL: <http://muzofon.com>)); набір світлин з історії легіону УСС (можна скористатися тематичним сайтом інтернету (URL: <http://uss.milua.org/history.html>)), уривок документального фільму (можна скористатися тематичним сайтом інтернету. (URL: <https://youtube.com/watch?v=6Eg-SHhwX4I>)).

Сценарій заняття

Звучить пісня «Ой у лузі червона калина похилилася...» (музика Степана Чарнецького, слова Степана Чарнецького і Григорія Труха).

Читець 1.

Лунає клич, луна грімкий;
Вперед, вперед, у бій святий,
У бій, у бій, за рідний край,
За нарід свій в ряди вставай.

Україно! Спокійна будь.

Тверда, мов сталь, мов сталь, стрілецька грудь.

І станем там, ми Січ нова,
Стрілецька Січ, кріпка, сильна,

